

NOGLE ORD OM SILKEHALEN (*AMPELIS GARRULA*) I SVERIGE VINTEREN 1913—1914.

AF

HIALMAR RENDAHL.

S. M. Saxtorph har tidligere her i Tidsskriftet givet en særdeles værdifuld og udtømmende Skildring af Silkehalens Forekomst i Danmark under den store Invasion i Vinteren 1913—1914 og tillige givet en god Oversigt over dens Træk i det øvrige Europa. Emnet er ikke uden Interesse; denne Fugls gaadefulde Vandringer er endnu i store Træk et uopklaret biologisk Problem. Men hvad den rent geografiske Side af Sagen angaar, er der vel neppe nogen Sinde tilvejebragt et saa righoldigt Materiale som fra ovennævnte store Trækperiode. Det er ogsaa klart, at Kendskab til Fuglens Optræden i Sverige under nævnte Invasionsperiode maatte være af ganske særlig Betydning, da den som bekendt er Ynglefugl i Landets nordligste Egne, og en Del af de mod Syd dragende Skarer maa saaledes være brudt op derfra. I de hvert Aar til Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm indsendte Iagttagelser over Fuglens Træk fandtes fra Vinteren 1913—1914 en Del Meddelelser om Silkehalens Forekomst. Ved min første Gennemgang af Materialet fandt jeg dem imidlertid lovlig faatallige til Offentliggørelse; senere optog andre Sager min Tid, og først nu, da jeg, efter at de forskellige Landes Iagttagelser om den store Invasion er blevet offentliggjorte, atter har taget Spørgsmaalet op til Behandling, mener jeg mig berettiget til at give en samlet Oversigt over det svenske Materiale. Dette og Trækket ned gennem Landet, synes jeg, at man særlig bør belyse, da de hidtil foreliggende Beretninger fra Sverige er ret faatallige, og man vil derigennem kunne fuldstændiggøre hele Billedet, saaledes som vi har dannet os det af omtalte Invasions Forløb i de fleste øvrige Lande, der berørtes af det.

Først maa jeg dog kortelig omtale et Par Afhandlinger om dette Emne, der er kommet frem i »Fauna och Flora« af James Maule (1914 p. 97) og Sigurd Hanström (1915 p. 133). Den førstnævnte, der kun har ganske faa Meddelelser til sin Raadighed, kommer til det Resultat, at det »synes saaledes ret an-

tageligt, at Silkehalerne ankom paa 2 forskellige Tidspunkter; en mindre Fortrop i Begyndelsen af November, og saa skulde derimod det egentlige Hovedtræk først i Midten eller Slutningen af November være begyndt.« Hanström har i sin Afhandling omhyggeligt optegnet alle af ham iagttagne Flokke paa Øland, samt i Kalmar og nogle andre Steder i Kalmar Len. Hans Afhandling bliver værdifuld derved, at den synes ret fuldstændig at belyse Silkehalens Træk 1913—14 gennem det nævnte Omraade. Hans Iagttagelser har han sammenstillet i en interessant Tabel, som jeg her tillader mig at gengive.

Tidspunkt	Iagttagne			Flugtretning	
	Flokke	Middelantal i Flokkene	Samlet Antal	Syd	Andre Retninger
Oktober 1913	15	33	500	500	—
November 1913	28	36	1000	600	400
December 1913.....	20	22	450	400	50
Januar 1914	7	10	80	60	20
Februar 1914	1	—	1	1	—
Marts 1914	1	17	17	—	17
Ialt...	72	29	2048	1561	487

Hertil bemærker Hanström, at Flokkene kom tæt efter hinanden i Böda Sogn paa det nordligste Øland i Slutningen af Oktober og da kun flyvende mod Syd, »medens de paa Fastlandet var forholdsvis faatallige i første Halvdel af November.« Som det i denne Artikel vil fremgaa af det følgende, havde paa dette Tidspunkt Hovedtrækket allerede naaet at strække sig over hele Sverige, og Invasionen i Danmark var begyndt. Hvad angaar Maules Formodning om en mindre Fortrop i Begyndelsen af November, mener Hanström, at dette ikke synes at blive bekræftet af hans Iagttagelser, »disse Flokke viste sig nemlig allerede i sidste Uge af Oktober i hvert Fald i de nordligere Dele af Øland«. Hvorledes det kunde tænkes at forholde sig hermed, skal jeg berøre i det følgende.

Inden jeg imidlertid gaar over til almindeligere Betragtninger, vil jeg give en Oversigt over de Data, der har staaet til min Raadighed. De fleste af disse Meddelelser er indsendt til Natur-

historiska Riksmuseet fra dettes frivillige Iagttagere (Skovembedsmænd og lignende); hvor jeg har Meddelelserne fra andre Iagttagere, angives de i Parenthes; de, der er forsynede med *), er hentede fra Literaturen. Først maa jeg imidlertid bemærke, at der er en Fejl, der klæber ved disse Meddelelser; de gælder nemlig i al Almindelighed kun Optræden af den første Flok. Dette maa jo selvfølgelig i ret betydelig Grad indskrænke Anvendelsen af disse Meddelelser; dog tror jeg, saaledes som det vil blive anført videre i det kommende, at der alligevel kan udledes en Del heraf. Hvor intet nærmere er angivet, gælder Meddelelserne kun Flokkens Ankomst, og ved Meddelelser om borttrækkende har jeg markeret dette med tr.

August 1913. Bonäs, Gellivare Sogn, Nb., tr. 21 — Yttri Rissjö, Åsela Sogn, Vb., tr. 28 — Säter, Kp., 30.

September. Arbrå Sogn, Gf, *) 11 — Ryssby, Kl., 14 — Djurstens Fyr, St., 17 — Vanhatalo, Gellivare Sogn., Nb., tr., 29 — Sundö, Degerfors S., Vb., tr. 29.

Oktober. Värmland, *) (efter Saxtorph), 12 — Almvik, Kl., 16 — Kalmar *), 17 — Jönköping, (Doc. S. Ekman), 19 — Bonäs, Gellivare, Nb., tr. 19 — Åsela, Vb., tr. 20 — Riis, Nr S., Vm., 22 — Watrangi, Sävsnäs, Kp., 24 — Ormsjö, Vb., tr. 26 — Stavby, Up., 30 — Söderarms Fyr, St., 30 — Måseskärs Fyr, Bh., 30 (en dræbt, den eneste i Løbet af Vinteren) — Särna, Kp., 30 — Torp, Böda, Öl. *), 25, 27, 28, 30, 31.

November. Ryda S., Sb., *) 1 (senere saas næsten hver Dag nye Flokke, flest 23 November, næsten 200 Eks.) — Torp, Öl., *) 1 — Gellivare, Nb., tr. 3 — Sundö, Degerfors S., Vb., tr. 3 — Hånö, Sm., 5 — Kråkenäs, Döderhult S., Kl. *) 5 — Fårö Fyr, Gt., 6 — Fammarp, Hl., 7 — Äs, Sm., 8 (Store Flokke 15—30 November) — Söre, Lit, Jt., tr. 9. — Hälsingborg, 9 og 10 — Hotagen, Jt., tr. 10 — Åby, Flisaryds S., Kl., *) 11 — Bastuträsk, Norsjö södra, Vb., tr. 11 — Gäddträsk, Lycksele S., Vb., tr. 12 — Skärnsnäs, Vånga, Kr., 15 — Malmö, *) 15 — Vadstenaegnen, *) 16 (de forblev paa Egnen omtrent 8 Dage) Kalmar *), 16, 17, 18, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 — Norra Dalsland, 20 — Altuna S., Vs., *) 21 — Alvesta, Kb., 21 — Starfors, Vs., *) 22 — Enköping og Västerås, *) 22 (omtrent samtidig ved Uppsala og Nynäshamn *) — Sandhammars Fyr, Kr., 25 — Korsnäs, Kp., 28.

December. Haverövalen, Vn., tr. 1 — Borgholm, *) 1, 2,

4, 5, 6 — Torup, Ml., *) 2 — Mariefred, 5 — 11 — Stenkyrkehukuks Fyr, Gt., 8 — Högby S., Öl, *) 11 — Alböke S., Öl, *) 15 — Kalmar, *) 19, 26, 27, 28, 29 — Sälebo, Norra Vi S., Ög., 20 — Vithult, Granbult S., Kb., 21 — Toroslunda, Öl., *) 23.

Januar 1914. Kalmar *) 1, 4, 6, 8, 16 — Burgsvik, Gt. *) 26 eller 27.

Februar. Edefors, Nb., 2 — Regnsjö, Gf., 6 — Stjärnorp, Ög., 10 — Smedby, Dörby S., Kl., *) 15 — Norderön, Jt. 18.

Marts. Kalmar *), 1 — Bredsele, Älvsby, Nb. 2 — Väster Färnebo, Vs., 26 —.

April. Kall, Jt. 7 — Grönsinka, By S., Kp. 8 — Sälebo, Norra Vi S., Ög., 10 — Lamsjö, Åsela S., Vb., 15 — Kalmar, 19 — Långö, Hofmantorp, Kb., 20 — Ribbfors, Jörn, Vb., 23 — Arvidsjaur, Nb., 24 — Haverövalen, Vn., 25 — Vilhelmina, Vb., 27 — Långträsk, Piteå S., Nb. 30.

Maj. Piteå By, 1 — Åträsk, Piteå S., Nb., 1 — Ribbfors, Jörn., Vb., 1 — Lycksele, Vb., 1 og 5 — Rådmansö Fyr, St., 7 — Bonäs, Gellivare, Nb., 13 — Vilhelmina, Vb., 13 — Fammarp, Hl., 14 — Överkalix, Nb., 16 — Åsela, Vb., 18 — Yttre Rissjö, Åsela, Vb., 21 — Pajerim, Nb., 23 — Söråsela, Vb., 23.

Juni. Pajala, Nb., 1 — Hallen, Jt., 3.

Til disse Data kommer følgende, mere almindelige Meddelelser: Svenska Högarnas Fyr, St., store Flokke i Oktober—November og December. Kärrboda, Bergshammar S., Sm., Slutningen af Oktober og Begyndelsen af November. Gotska Sandön, November. Lur, Bh., Flokke i December og Januar.

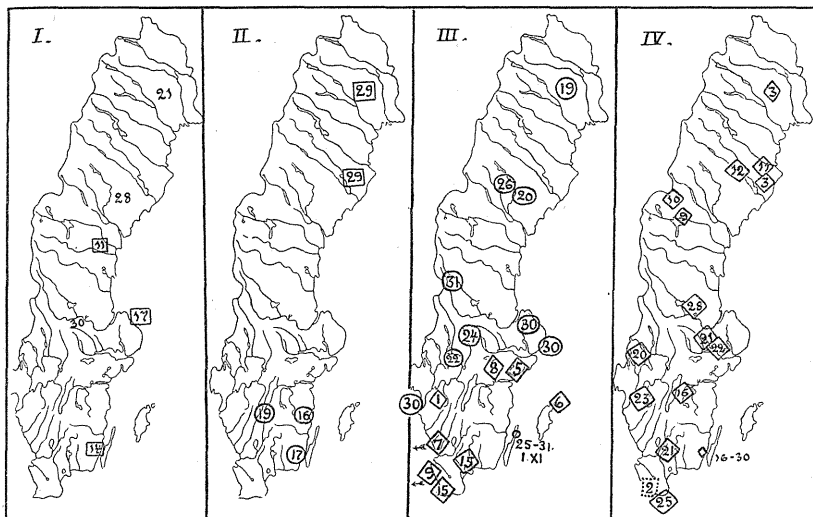
Nu vil jeg først og fremmest efter ovenstaaende koncentrere mig om tre Spørgsmaal: 1) Naar skete Opbruddet fra Norrland? 2) Hvorledes var Forekomsten i Mellem- og Sydsverige, kom Fugleflokkene i en jævn Strøm eller periodevis? 3) Berørtes forskellige Egne af Landet paa forskellig Maade af de gennemtrækkende Fugle?

1) Af særlig Betydning for dette Spørgsmaal er Datoerne fra Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands og Jämtlands Len, da de jo indeslutter eller støder nærmest op til Fuglens sandsynlige Sommertilholdssteder. De første Meddelelser om bortdragende er fra 21 og 28 August. Derpaa gaar Tiden lige til 23 September, saa Oktober 19, 20, 26 og November 3, 9, 10 11, 12.; December finder endnu Borttræk Sted. Af Datoer fra Begyndelsen af 1914, der forøvrigt er meget sparsomme, lader der

sig ikke afgøre noget, om Fuglene i Begyndelsen har været syd- eller nordtrækkende. I hvert Fald tyder disse Tal paa, at fra-regnet tidlige Forløbere sidst i August og i Slutningen af September, den egentlige Bortrejse, om jeg kan bruge det Udtryk, maa have fundet Sted i Tidsrummet fra Oktobers Midte til Midten af November.

2) Det andet Spørgsmaal forudsætter egentlig et mere alsidigt Materiale, hvis man skal kunne besvare det absolut. Dog synes det, som om man virkelig kan spore visse Invasionsperioder. Det første Opbrud i Slutningen af August skulde saaledes kunne spores ved følgende Ankomstdata sydligere: Säter 30 August, Arbrå 11 September, Djurstens Fyr 17 September og Ryssby 14 September. Nu kan man selvfølgelig ikke afgøre, om Borttrækket er fortsat jævnt, eller om de senere Data fra Norrland betyder, at der sker et nyt Opbrud. Det sidste synes mig dog sandsynligst, naar der, efter at der i en hel Maaned ikke har været Meddelelser fra Sydsverige, saa atter kommer Meddelelser fra Midten af Oktober: Almvik 16, Kalmar 17, Jönköping 19, og disse Data kan da meget godt tyde paa et saadant Opbrud Nr. 2. Saa kommer Opbruddet i Oktobers sidste Halvdel, og dets Virkninger er aldeles tydelig at spore længere sydpaa: Riis 22 Oktober, Sävsnäs 24 Oktober, Stavby, Söderarms Fyr og Måseskärs Fyr 30 Oktober, Böda 25—30 Oktober, 1 November, Ryda 1 November, Hånö 5 November, Äs 8 November, Fammarp 7 November, Hälsingborg 9 November, Fårö Fyr 6 November, Skärnsnäs og Malmö 15 November. De i dette Tidsrum fremad rykkende Flokke øges lidt efter lidt; i øvre Norrland har vi Meddelelse om Borttræk endnu indtil Midten af November; sydpaa vokser Antallet af Stationer, hvor Fuglene er iagttagne indtil Begyndelsen af December. Dette Forløb af Sydtrækket, angivet paa Kortskitse 3 og 4, viser et jævnt Forløb, forøget gennem nye Mængder nordfra; men samtidig maa det bemærkes, at Flokkene allerede i Periodens første Halvdel, Midten af November, er naaet saa langt som til Skåne, Hallands og Bohusläns Vestkyst. I December synes der at have fundet en Aftagen i Mængderne Sted inde i Landet, skønt der stadig vedbliver at være Træk over Öland og den lige overfor liggende Del af Fastlandet; i Januar 1914 er det ogsaa sparsommere her. Efter al Sandsynlighed maa vi hermed betragte Sydtrækket som afsluttet.

3) Hvad angaar dette Punkt, kan der med Sikkerhed kun siges meget lidt. Hvad der alligevel med Bestemthed kan fastslaaes er, at der langs Østkysten er foregaaet et ganske særlig stærkt Træk. Herfor taler Hanströms Notitser og ogsaa Oplysninger fra Svenska Högarnas Fyr. Ejendommeligt er jo ogsaa det ganske særlige Præg af syddragende Trækfugle, som ud-

Silkehalens Træk gennem Sverige August—December 1913.

| August, □ September, ○ Oktober, ◇ November, ▣ December.

mærker en stor Del af de Flokke, der er iagttaget paa Öland. I det hele taget er jo Sydtrækket langs Kysten ikke Resultatet af en langsomt fremadskridende Søgen efter Næring, men synes langt snarere at være et virkeligt Træk. Det lader sig overhovedet ikke afgøre, om Flokkene lige talrigt er passeret det indre af Landet; mærkværdigt er det, at der kun er meddelt om et eneste Eksempel fra Måseskärs Fyr. Der synes saaledes ikke at være foregaaet noget Træk fra Bohusläns Kyst ud over Havet.

Hvad nu angaar Invasionen i Danmark, er der det at bemærke, at samtidig med, at Silkehalen i Begyndelsen af November i Sverige er naaet ned til Hallands og Skånes Kyst, begynder Forekomsten i Danmark, saa hvad det angaar, kan vi med al ønskelig Tydelighed følge Forløbet fra Sverige til Danmark. Ogsaa paa Bornholm viser Fuglene sig paa dette Tidspunkt for

første Gang. Jeg paapegede ogsaa, at i Løbet af November fortsættes og øges Antallet af trækkende Flokke, og dette stemmer særdeles godt med, at Fuglenes Antal i Danmark kulminerer i sidste Halvdel af November. Ligeledes aftager den i Antal i December. Hermed har jeg, saavidt mit Materiale tillader, i Korthed søgt at give et Billede af Sydtrækket.

Vil vi nu undersøge Nordtrækket og Tilbagekomsten til Norrland, er dette langt vanskeligere. Saxtorph bemærker ganske rigtigt, at »Nordtrækket er selvfølgelig langt vanskeligere at følge end Sydtrækket, fordi det er foretaget langt mere spredt« Efter hvad S. mente at konstatere, gik der ikke noget Nordtræk af Betydning gennem Danmark. I Tyskland begyndte Optrækket i sidste Halvdel af Januar og fortsattes indtil Aprils Midte.

Naar det egentlige Nordtræk begyndte her i Sverige er ikke aldeles let at afgøre. Naturligvis blev i det mindste enkelte Flokke tilbage i Landet, og det er vel ret sandsynligt, at Ankomsttiderne i Februar (Edefors 2, Norderön 18) er at tyde som saadanne. Fra Marts foreligger kun tre Meddelelser, af hvilke man ikke kan slutte noget. I Begyndelsen af April er der noteret et Par Data i Syd- og Mellemsverige, endvidere en i Jämtland, og sidst i Maanedens har vi flere Ankomstdata fra Norrland (20—30 April). Endnu i Slutningen af April blev der imidlertid set Flokke i det sydlige Kronobergs Len. I Maj findes kun 2 Meddelelser, de sidste, om iagttagne Fugle flyvende mod Syd; iøvrigt synes de nu lidt efter lidt at have naaet deres nordlige Hjemstavn, hvortil de ankom under hele Forløbet af denne Maaned. De sidste Meddelelser Nord fra er fra de første Dage i Juni. Saaledes synes den egentlige Ankomst til det øvre Norrland at have fundet Sted i Tidsrummet fra Aprils Midte til de første Dage i Juni Maaned.

De Forkortninger i Lensnavnene, som er anvendt i Teksten, er følgende: Bh. = Bohus; Gf. = Gävleborgs; Gt. = Gottlands; Hl. = Hallands; Jt. = Jämtlands; Kb. = Kronobergs; Kl. = Kalmars; Kr. = Kristianstads; Kp. = Kopparbergs; Ml. = Malmöhus; Nb. = Norbottens; Sb. = Skaraborgs; Sm. = Södermanlands; St. = Stockholms; Up. = Upsalas; Vb. = Västerbottens; Vm. = Värmlands.